

SWPBS, een schoolveranderingstraject

Inleiding

Een van de uitdagingen waar het onderwijs tegenwoordig voor staat is het omgaan met moeilijk interpreteerbaar gedrag van leerlingen in de school. Zeker als dit wordt afgezet tegen de ontwikkelingen die Passend Onderwijs met zich meebrengen. Om leerlingen de gelegenheid te bieden te kunnen leren, is een omgeving nodig 'die leerlingen uitnodigt tot leren'. Om met de woorden van Tim Lewis te spreken: 'We cannot make students learn or behave, we can only create environments that increase the likelihood that students will behave and learn'.

SchoolWide positive Behavior Support (SWPBS) is een benadering, gebaseerd op vijf uitgangspunten, die gedragsproblemen vermindert, leerprocessen optimaliseert en waarmee bewust gewerkt wordt aan een positieve en voorspelbare leeromgeving. SWPBS is geen methode die uit de kast getrokken kan worden: iedere school vertaalt de vijf uitgangspunten naar de eigen school, rekening houdend met de kenmerken van de school (waarden, leerlingen, leraren en organisatie van de school).

Windesheim en Fontys OSO en het Seminiarium voor Orthopedagogiek leiden leraren op tot Master Sen en zijn kartrekkers als het gaat om het implementeren en onderzoeken van de veranderingsprocessen die te maken hebben met het implementeren van de SWPBS aanpak. Leraren in opleiding, zowel bachelor als master, kunnen baat hebben bij kennis over de inhoud van SWPBS. Daarom is het van belang als lerarenopleider een afgewogen keuze te maken ten aanzien van het al dan niet opnemen van het gedachtegoed van SWPBS in het curriculum van de lerarenopleiding.

Het belang van SWPBS in de lerarenopleiding

Er zijn een aantal redenen waarom het nieuwe gedachtegoed van SWPBS een plaats verdient in het curriculum van de lerarenopleidingen. Als de belangrijkste redenen noemen we:

1. SWPBS is effectief gebleken voor 80 - 85% van alle leerlingen in de VS (Horner et al. 2009, Simonsen et al. 2012). Dit geldt zowel voor het verbeteren van leerprestaties als voor het afnemen van gedragsproblemen. Goed onderwijs (ook voor gedrag!) is de meest effectieve interventie voor gedragsproblemen (Van der Wolf en Van Beukering, 2009). In Nederland verrichten verschillende lectoraten van de Hogescholen praktijkgericht onderzoek naar de effectiviteit van SWPBS voor de Nederlandse onderwijssituatie.
2. Een schoolbrede aanpak, gebaseerd op gezamenlijk geformuleerde waarden, leidt tot grotere tevredenheid bij het docententeam, door hun toegenomen gevoel van doelmatigheid, de zogenaamde Collective Teacher Efficacy (Renz,2007). Maar ook een grotere tevredenheid bij ouders door een betere samenwerking tussen ouders en school, waarbij de positieve benadering en de preventie van probleemgedrag en de waarden centraal staan. Ook bij leerlingen neemt de tevredenheid toe omdat zij beter in staat zijn om aan de verwachtingen van volwassenen te voldoen; zij weten immers wat er van hen verwacht wordt, doordat er voldoende instructiemomenten zijn voor leerstof en gedrag.
3. Binnen SWPBS worden een aantal werkende principes uit theorieën, stromingen en methodieken gebundeld die al veelvuldig gebruikt worden in het onderwijs. Te denken valt aan de systeemtheorie, sociale leertheorie, handelingsgericht werken (Pameijer, Van Beukering en de Lange (2009), Oplossingsgericht werken (Cauffman en Van Dijk , 2009) en de transactionele benadering;

Bronfenbrenners term voor de wisselwerking tussen systemen en subsystemen die tot permanente veranderingen leiden. Bronfenbrenner benadrukt in zijn theorie dat er bij omgevingsinvloeden nooit sprake is van éénrichtingverkeer. De omgeving is voor elk individu uniek omdat deze zelf specifieke reacties van de omgeving uitlokt. (Van Beemen, L , 2010).Jeninga en Van Meersbergen (2010) brengen al deze theorieën samen in wat zij de “de ecologie van de leerling” noemen.

Het doel van SWPBS

Het doel van SWPBS is om het onderwijs te verbeteren door een optimaal leer – en leefklimaat vorm te geven, waarin leerlingen zich optimaal ontwikkelen zowel qua leren als qua gedrag.

De 5 pijlers

SWPBS is gebaseerd op 5 pijlers:

1. SWPBS staat voor schoolbreed werken vanuit gedeelde waarden
2. Preventie staat centraal: zoveel mogelijk voorkomen van probleemgedrag
3. Positieve insteek: versterken van goed gedrag aan de hand van heldere, eenduidige verwachtingen ten aanzien van gedrag
4. Planmatige aanpak op basis van data
5. Er is sprake van partnerschap met ouders en samenwerking met de keten (zorg)

Ad 1 SWPBS staat voor een schoolbrede aanpak vanuit gedeelde waarden

SWPBS biedt een geïntegreerde aanpak voor het creëren van een positief schoolklimaat en het stimuleren van gewenst gedrag op school

De vaste onderdelen van het programma richten zich op drie niveau's: de hele school, de afzonderlijke klassen en individuele leerlingen. De waarden staan centraal. Deze worden gedragen door leraren, leerlingen en ouders. De school is een sociale gemeenschap waarin iedereen kan leren hoe zich op een positieve manier te gedragen. Sommige leerlingen hebben echter extra ondersteuning nodig om dit te kunnen leren, zoals bv kinderen met een andere sociaal culturele achtergrond of kinderen met gedragsstoornissen. Voor deze kinderen gaat men schoolbreed op zoek naar effectief gebleken interventies die op elkaar worden afgestemd. Door de systeemgerichte benadering en het uitgangspunt een samenhangende aanpak voor de hele school te ontwikkelen passen algemeen bekende preventieprogramma's en methoden met vergelijkbare uitgangspunten (bijvoorbeeld Taakspel en Leefstijl) naadloos in het SWPBS model.

Ad 2 Preventie staat centraal

Scholen die aan de slag gaan met SWPBS voeren een preventief beleid binnen de school, gericht op het creëren van een omgeving die gedragsproblemen zoveel mogelijk voorkomt en de kans op gewenst gedrag vergroot. Daarbij gaat men uit van een drielaags preventief piramidiaal model, het zgn three-tiered prevention model (Greenwood, Kratochwill & Clements, 2008), waarbij elke school schoolbrede, universele (tier 1), selectieve (tier 2) en individuele, geïndiceerde (tier 3) systemen van interventies ontwikkelt.

- Op niveau 1 van de piramide bevinden zich leerlingen die zich gunstig ontwikkelen (80%). De 'universele' interventies van SWPBS, zoals het expliciet maken van verwachtingen en het structureel bekrachtigen van gewenst gedrag, richten zich onder meer op deze groep.
- Op niveau 2 bevinden zich leerlingen (10-15%) die een verhoogd risico lopen op de ontwikkeling van antisociaal gedrag. Het gaat hierbij vooral om leerlingen met beginnend probleemgedrag. Door deze groep leerlingen preventief extra ondersteuning te bieden, kan hun gedrag tijdig worden bijgestuurd. Een voorbeeld van een interventie die op niveau 2 kan worden ingezet is 'Check in check out'.
- Op niveau 3 van de piramide bevinden zich 5% van de leerlingen. Deze groep kampt met ernstige(r) gedragsproblemen. Er is voor deze groep, naast de structuur en de zorg die SWPBS schoolbreed garandeert, een intensievere vorm van professionele hulp nodig.

Ad 3. SWPBS-scholen maken verwachtingen concreet, leren gewenst gedrag aan en stimuleren positief gedrag

- De school stelt haar basiswaarden op papier en vertaalt deze naar concreet gedrag**
  - De school kent twee tot vijf belangrijke basiswaarden (bijvoorbeeld: wees veilig, wees respectvol, wees verantwoordelijk).
  - Het schoolteam vertaalt deze waarden naar concreet gedrag op alle verschillende locaties van de school (zoals de gangen, het schoolplein, de kantine, etc.) zodat voor de leerlingen en de leraren duidelijk is welk gedrag er van een leerling op een bepaalde locatie wordt verwacht. De waarden en verwachtingen worden zichtbaar gemaakt, bijvoorbeeld via kabelkrant, beeldschermen en met posters etc.
  - Er bestaat een 'partnerschap' met de leerlingen. Dit betekent dat de medewerkers van de school leerlingen actief betrekken bij het vormgeven van SWPBS binnen de school, bijvoorbeeld door leerlingen te vragen om mee te denken over verwachtingen (gedragsregels) in de klas.
- Gewenst gedrag wordt structureel aangeleerd, geoefend en herhaald**

De verwachtingen (gedragsregels) worden jaarlijks aan de leerlingen aangeleerd. De leerlingen leren het gewenste gedrag door te oefenen, bijvoorbeeld met behulp van rollenspel, filmbeelden en andere werkvormen. Gedurende het jaar wordt dit herhaald.

c. Positief gedrag wordt systematisch gestimuleerd

Om gedrag structureel aan te moedigen, ontwikkelt de school diverse, zichtbare systemen voor het systematisch stimuleren van positief gedrag, zowel voor de gemeenschappelijke ruimtes als in de klas. Alle medewerkers van de school maken van deze systemen gebruik.

d. Er zijn duidelijk omschreven consequenties die volgen op het overtreden van gedragsregels

Wanneer leerlingen zich niet aan een verwachting (gedragsregel) houden, volgt een consequentie. Voor zowel leerlingen als leraren is duidelijk hoe die consequentie er uit ziet. Afhankelijk van het gedrag, kan dit variëren van een mondelinge correctie (de leraar corrigeert bijvoorbeeld een leerling die te hard praat en geeft de leerling direct een compliment als het leerling zachter gaat praten) tot een grotere consequentie (een leerling is bijvoorbeeld in een vechtpartij beland en wordt naar een andere ruimte gestuurd om 5 minuten af te koelen). Bij aanhoudend ongewenst gedrag wordt een leerling, naar aanleiding van het zorgrapport, in het gedragsteam besproken.

Ad 4 De SWPBS-school stuurt op data

De school maakt actief gebruik van systematische gegevensverzameling

Om systematisch zicht en toezicht te houden op de ontwikkeling van leerlingen en vroegtijdig te kunnen ingrijpen bij problemen, hanteert de school een registratie-systeem. Dit systeem wordt benut om op individueel niveau, op klassenniveau en op schoolniveau te sturen. Ook gebruikt de school de gegevensverzameling om zicht te krijgen op het implementatieproces van de school. Data zijn de basis voor besluitvorming (waar gaan we op deze school aan werken?), implementatie: (hoe ver zijn we met het invoeren van SWPBS?) en het meten van effecten.

Ad 5 Er is sprake van partnerschap met ouders en samenwerking met de keten

a. Het samenwerken met de ouders is een vast onderdeel van SWPBS

De school ontwikkelt manieren om een positieve band met de ouders op te bouwen en met hen samen te werken.

b. SWPBS-scholen hebben de 'zorg' in huis

Wanneer scholen met SWPBS gaan werken, is er een vaste medewerker vanuit een zorginstelling verbonden aan de school. Op die manier zijn er korte lijnen met de zorg op het moment dat specifieke hulp geboden is voor leerlingen op niveau 2 of niveau 3.

Bronnen

Cauffman, L. en Dijk, D van (2009) *Handboek oplossingsgericht werken in het onderwijs* Amsterdam: Uitgeverij Boom

Simonsen, B. Eber, I., Sugai, G., Lewandowski, H., B Sims, B. & Myers, D. (2012) Illinois Statewide Positive Behavioral Interventions and Supports: Evolution and Impact on Student Outcomes Across Years *Journal of Positive Behavior Interventions, January 2012; vol. 14, 1: pp. 5-16.,*

Horner, R., Sugai, G. , Smolkowski, K. Eber, L., Nakasato, J., Todd, A. & Ezperanza, J. (2009) A Randomized Wait-List Controlled Effectiveness Trial Assessing School-Wide Positive Behavior Support in Elelemtry Schools *Journal of Positive Behavior Interventions*, July 2009, vol 11, pp 133 -144

Jeninga, J. & Van Meersbergen, E. (2010) *De Ecologie van de Leerling*, Basisartikel uit het simulatieprogramma Een Zorg Een Kind Een Plan (LEOZ/RdMC/WOSO, 2010)

Sailor, W. Dunlap, G., Sugai, G. & Horner (2010) *Handbook of Positive Behavior Support*, New York: Springer

Schölvinc, M., Jansen, L en Minnaert, A.(red) (2011) *Passend onderwijs, anders beschikken Budgetverdeling op basis van goed onderwijs en effectief leerkrachtgedrag* Amersfoort CPS uitgave

Pameijer, N. Van Beukering, T & De Lange, S. (2009), *Handelingsgericht werken, een handreiking voor het schoolteam* , Leuven, Acco

Renz, N.L. (2007) The influence of PBS on Collective Teacher Efficacy

Van der Wolf, K en Van Beukering, T. (2009) *Gedragsproblemen in scholen, Het denken en handelen van leraren* Leuven/Voorburg ACCO

Van Meersbergen,E. & Blonk, A. (2010) *Gedragsinterventies: wat doen we en doen we het goede?* *Zorgbreed 31*

Van Beemen, I. (2010) *Ontwikkelingspsychologie*, Groningen Wolters Noordhoff